

Ա-Ր-ՈՒ Ա-Կ-Ի Ն

Կարկաջանոս՝ այս պուրակէն դալարուն՝
կը փախչիս դուն տարօրէն.
Ահա կու գամ ես քու ձայնիդ օրորուն
լըսէլ յանկերզ մը նորէն:

Եւ նորէն դու նոյն ուղիով կը հօսիս
Շըրթունքիդ երգ մ'յարատեւ.
Եւ ամէն օր դուն կը կանչես ափիդ զիս
Որ ունենամք բաղձանք, թե :

Ո՞րքան բարի, անյիշաչար ես, առուակ։
Օր մ'երբոր ես դալկահար
Գաւազանով մը ծեծեցի ջուրդ ու ակ՝
Պահ մը չանցած ժըպտեցաբ։

Եւ կը յիշեմ երբոր տըխուր ու մէնիկ
Հին օրերուն մէջ պայծառ
Եկայ ափիդ որբել հոգիս իմ ծաղիկ
Դուն ալ ինձ հետ յուզուեցար:

ITIL 3 C, W, L, O & D

Ապար, աղօթէ որդւոյդ համար անտեսուած,
Երբ վերջալոյսն իր տրամութեամբը մարի.
Ապար, կ'ուզեմ որ քնքուշ հոգիդ սրբացած
ինձի համար տաճարին մէջ լուս հիւծի:

Այլթէ ի զուր սեւ խաչերու փարեցայ
Որ գէթ լըսկմ պայծառ խօսքերն Յիսուսին.
Ի զուր, ի զուր տեսայ իշնալն արցունքին:
Այլյր, աղօթէ...: Հոգիս դարձեալ կը հեւայ
Եղած կրքիս ճիրանին մէջ խաղալիկ.
Գէթ դուն զըթաս, բազմաչարչար իմ մայրիկ:

Մայր, աղօթէ... Երբեք շրջներըս երեր
Սիներուն տակ աղօթք մ'ընել չըկրցան.
Մայր, յիշէ զիս աստղերուն տակ այս գիշեր,
Եռու ես շրջիմ մըթութեան մէջ անսահման:

Այլթէ ի զուր սեւ խաչերու փարեցայ
Որ գէթ լըսեմ պայծառ խօսքերն Յիսուսին.
Ի զուր, ի զուր տեսայ ինալն արցունքին:

Այլթ, աղօթէ...: Հոգիս դարձեալ կը հեւայ
Եղած կրքիս Յիրանին մէջ խաղալիկ.
Գէթ դուն զբթաս, բազմաչարչար իմ մայրիկ:

ԱՐԱՐԱԿԱՆ

Եւ արցունքիս արծաթ շիմերն անալայլ
Զուրեբուն մէջ նետուեցան.
Հաշտեցուցիր զիս վըշտին հետ, թուիս անփայլ,
իբրեւ համեստ ծիածան :

Պատմեցի թէ կեանքը սափոր մ'է սիրոյ
Բայց սէրն արցունքն է կեանքին,
Սէր ու արցունք կը յաջորդեն իրարու
Եւ կու տան վիշտն հաճոյքին:

Ըստ քեզ թէ մեր կեանքին մէջ յարատաւ
Երազի պէս անուշիկ
Պիտի սիբէնք, որպէս զի լանք, աշխատինք
Խողութիւնն աւասիկ:

Այս օր իմ սիրան յուղումներով լեցուն եր
Ու ես մանուկ մըտացի
Քեզի չըսի ինչ որ սորված էի գեռ,
Եւ կաղնիին քով լացի:

ԵՐԿՐՈՋԱՐԱՄԵԱԿ ՄԸ

Արքայի կանոնադրություն

ՅԱՐՊԵՏՆ ՈՒ ԱՇԱԿԵՐՏԸ — ՎԻՐԳԻԼԵԱՆ ՍԱՐԿ

(Շաբ. տես Բազմավէլ 1950, էջ 333)

፩ - ባለቤት የተደረገው ጥሩ ማቅረብ ይሰራል

Եւ որպէս զի լատին մշակոյթէն սերած քոյր ազգերուն զարգացեալ եւ բարեկիրթ շառաւիղներուն հաճոյալի տոփթը տրուէր, իրենց ընտանեկան խեռն ու քէնը թողած, գալ հաւաքուիլ մեծն վիրակիոսի յիշատակներուն շուրջը, եւ վիրակիւան ծարին ալ, այս կերպով աւելի մեծ փայլ մը ստանար, այս եւ ասոր նման ազնիւ դիտաւորութեամբ, խտալական նորընտիր Ակադեմիային թելազրումով, խտալական Նաւային Գաւշնակցութեան կողմանէ վիրզիլեան ծովապտոյտ կազմակերպուեցաւ, բրինտիզի ծովաքաղաքը որոշելով ընդհանուր հաւաքումին կեղբոնավայր:

Հեղունավայր։
Հին թրինտիզմի տըռւած այս նա-
խապատռութիւնը մէկէ աւելի պատմա-
կան ուժաբերու հետեւանք էր։

Նախ եւ առաջ՝ որովհետեւ, այդ քա-
ղաքին մէջ Վիրզիլիս մեռած է, Աթէն-
քէն ի դարձին, Փրկչին թուականէն 19
տարի առաջ, բաներկու Սեպտեմբերին.
Ճիշտ այն ամսոյն մէջ, որ մեզի յոյժ ըդ-
ձակի թուեցաւ, եւ է իսկապէս, որ Լա-
տին վեհ Քերթողին յիշատակին ընծայ-
ուէր. Կթէ, եթէ կ'ըսեմ, հայու մը ձայնը
զօրաւոր արձագանք տալու կարող ըլլար
Աշխարհիս: Ինչ որ շատ տարակուսելի է.
Քանի որ նա իր ազգային դատը չի հաս-
նիր լսել տալ սրտերուն:

ինչ որ է, թրինտիզի քաղաքը, այս
պատմական յիշատակութենէն զատ, մե-
ծամեծ ծառայութիւն մատուցած է Ա-
քսութիւնի ծովամարտին ժամանակ, նպաստե-
լով Օգոստոսի յաղթութեան, որոն վեր-
ջապէս պիտի մնար, թեկնածուներու բար-
ձռւմով, կայսերական ծիրանիին փառքը:
Մարկոս Անտոնիոսին պարտութեամբ, կը
վերջանային տոհմային կոփառերը եւ Հռոմ
կը հռչակուէր, բաղացներուն գերազանցը,
Մթե, Տիեզերակալ Մայրացադաց: Տիտ-
ղոս մը որ այլեւս պիտի յաջողէր պահել,
կայսրութեան անկաստեղէն ալ վերջ.
նախ՝ գէնքի ձեռքով, եւ յետոյ Ա. Խաչին
գօրութեամբ:

Բրինտիզի ծովալճին հասղիպակաց
զերթին մօտ էր ուր կատարուած էին Ան-
քիսէսի զաւակին մասին Ենէականի մէջ
միշտակուած գուշակութիւնները Դեկան

Ճիշտապակութեան միասնական պատգամէն սկսեալ, եւ Ենէսախն միատեղ տարած ընտանի թերափներուն յայտնութիւնը, եւ նամանաւանդ Հեղինոս, Բութբութիոնի արքային, Պրիամոսի հմայ զաւակը, վերջին գուշակութիւնները, որոնց իր բենկալին հաղորդեց, անոր մեկնելէն առաջ: Նովին գործով, վերջապէս, կ'ամրող ջանային Վիրագիլիոսին ալ բոլոր իղձերը եւ նպատակները, որոնց յաջողութեան համար Դիցաբանութենէն փոխ առած էը Ենէսախի ողիսականը, որպէս զի Հոռմայ

Դիցուհւոյն Dea Roma, եւ Divus Julius, այսինքն Օգոստոսի աստուածացուցումին պատկերացումին նկարչագեղ պատառ ծառայէր։ Որմէ վերջը, կայսրութեան ամէն կողմը, այդ երկու անունները պաշտուած պիտի յեղյեղուին, թէ իտալացի զանազան ցեղերէն, եւ թէ մասնաւորապէս օտար ժողովուրդներէն։ Եւ ամենուրեք, չելէն աշխարհէն սկսեալ, ի պատիւ այդ անբաժան երկու անուններուն, տաճարներ եւ արձաններ պիտի կանգնուին, զրամնել պիտի զրոշմուին։ Եւ ներքին խրոխանքով մը եւ ապազայ նորանոր յաղթանակներու ոգեւորութեամբ, Հռոմէացի զինուորը հանապազօր իր աչքերուն առջեւ պիտի ունենայ Dea Romaն, մերթ քաջամարտիկ Ամազոնի մը զիրքով, նիզակը ձեռքին մէջ, վահանին կրթնած։ Կամ Արամազդի իմաստուն եւ քաջասիրտ զստեր՝ Պալլասի պատկառելի դէմքով, բազմած վեհաբար, աջ ձեռքին մէջ՝ յաղթութեան Դիցուհին, եւ կամ անոր ուսին վրան թառած։ Տարբեր զգացումով մը, մինչդեռ, նուաճեալ օտար ժողովուրդները պիտի պատկերացնեն Հռոմ դիցուհին։

Իրենց համար նա Tycbe, ճակատազրին եւ բախտին նոյն ինքն դիցուհին է. գլուխը աշտարակազարդ՝ ի նշան անոր անվիճելի իշխանութեան. ամազդեղջիւրը մէկ ձեռքին մէջ, ուրկէ իրմէն կախեալ ժողովուրդներուն յորդազեղ կը թափին բարօրութեան եւ երջանկութեան ամէն պարգևները. միւս ձեռքով կը բռնէ գունտ եւ զեկ մը, ցոյց տալով որ անկէ կախեալ է մարդկութեան կեանքը, աշխարհիս ընթացքը, զոր անմրցելի զօրութեամբ կը վարէ. հետեւաբար անոր ամէն ոք հլուկերպով հպատակելու է։

Նման պաշտամունք պիտի ստանայ Divus Juliusը. մասնաւորապէս այն բաղաքներէն զոր Օգոստոս կայսրը բարեղարդած էր կամ վերականգնած։ Ասոնց մէջ յիշատակելի է Տէղտողագ Պալիաց Անցյրա մայրաքաղաքը, արդի ինւոց կիւրին, ուր տակաւին կանգուն կը մնայ, ի պատիւ Օգոստոսի եւ Հռոմայ կանգնուած հոյակապ տաճար մը։

Վիրագիլեան ծովապտոյախն մասնակցողները, թրինտիզիի ծովալճին մէջ կազմ եւ պատրաստ գտան Աքուլէա նաւը, որ զիրենը ուղղակի Եպիփռուի եզերքը փոխադրեց. եւ աւելի ճիշտը, Հեղինոս Արքային բարձրացաղաքին, հին Պութուտիոնի աւերակներուն որոնց պեղումներէն, Վիրագիլիոսի երգած ապողոնեան տաճարին, յոյն թատրոնին, եւ Հեղինոսի հիւրասէր եւ շքեղ պալատին մնացորդները օրէ օր երեւան կ'ելլեն՝ դոկտ. Ուկուլինի իտալացի հմուտ հնախօսին յարատեւ ջանքերով։

Վիրածեալ նկատելու ենք, հետեւաբար, իտալ. նաւային դաշնակցութեան կազմակերպած Վիրագիլեան այս ծովապտոյութ, քանի որ նա կը սկսէր Ենէականին 446-երորդ տողէն։

Աս ծովեզերք եպիփռացւոց անցեալք մերձի քաւոնեան նաւահանգիստըն մըտաք. Բարձր ի քաղաք անդը Բութրոս վերելեակք։

Տրովացիներէ հիմուտած, երբեմն այդ վաճառաշահ Բութրոտիոն քաղաքէն, Ենէաս դիցազնը, Հեղինոս քենեկալին եւ Հեկտորի այրի կնոջ՝ Անդրոմաքէին հրաժեշտի ողջոյնը տալով, յոնիական եզերքները թողուց հեռացաւ, եւ մտաւ իտալական ջուրերուն մէջ՝ Պաղինուր քաջ նաւազին զեկավարութեամբ, դէպ ի երիցաւետեալ այլ անորոշ բախտը, որ իրեն կը սպասէր, եւ որուն պիտի արժանանար եօթը տարիներէ աւելի ոգորելով բնութեան տարելը եւ մարդոց հակառակութեան, եւ որ սոսկալին էր՝ Հերա Դիցամօր անհաշտ քինախնդրութեան դէմ։

Նմանապէս, այլ շատ տարբեր ու ուշ
ճելի պայմաններով, Աքուիլէա նաւր, Բուռ-
թըստի պեղումներուն յոյժ ուշազրաւ այ-
ցելութենէն յետոյ, Եպիրոսի ծովկեզրէն
հեռանալով, վերադարձաւ իտալական ջու-
րերուն մէջ, եւ Տարենտոնէն սկսեալ, յա-
ջորդաբար այցելեց որոշեալ վայրերը,
շարունակ հետեւելով Ենէասի թողած
շատպին, եւ իբր գեկավար առաջնորդ ու-
նենալով, այս անգամ, ոչ զրահարրութե-
ղաղինուրը, այլ աւելի փորձառու մը եւ

Կատարեալ եւ աւելի շահեկան ըլլալու
համար, բնականարար, այս ծովագտոյալը
հարկ էր որ Գարդանեանց Իշխանութեան
կեզրոնէն, այսինքն իրա լեռնէն սկսած
լինէր, ուր Ենէամ՝ Հելլէն դաշնակիցնէ-
րէն մղուած, պահ մը անառիկ զիրքով
զիմաղելէն յետոյ, որոշեց գաղթել, բանի
որ Տրովայի վերականգնումի մը այլեւս
յոյսը չէր մնացած:

կան թէպէսեւ պատմազիրներ, որոնց
ուրիշ գոյնով մեզի կը ներկայացնեն Ե-
նէսան ու Հեղինոսը, Ապողոնին քահա-
նայն, որ Տրովայի անկումէն առաջ գերի-
ինկած, սկսաւ Յունաց ծառայել, անոնց

զուշակելով որ Յիլոտէտի եւ Եշոպար-
մէսոսի օգնութեամբ մի միայն Տըովան կա-
րելի էր զբաւել, որմէ յետոյ նոյն այդ
Նէոպալումէսոսին հետ Եպիլոս գնաց ե-
անոր յաջորդեց, կնութեան առնելով, նոյ-
իսկ իր շեքեց Հելոսոսի ալրի կինը:

յա՞ եր չէզոք վիճակը թողնելով, Պրիա
մոսի միանալ եւ խառնուիլ այդ նշա
նաւոր՝ այդ գալերուն համար համաշխար
հային մարտին, որ տասը տարի տեսեց
որուն Հայերն ալ մասնակցեցան եւ զ
տուին իրենո թառաւոր:

Պարդանեան եւ տրովեան իշխաններ
ինքը միայն զէն ի ձեռին մնացած է,
Ազատ, ուստի, վերջնական որոշողութիւնը
առնելու։ Այլ հոս է որ պատմութիւն
կարծիքով իո տառեռի գեղաբուհստէ

ԹԱՅՐ ՄԱՐՏ 1931

որ զԵնէասը մեզի կը ներկայացնէ փախըստական, կաղ հայրը շալակած, ընտանիթերափները կուրծքին պինդ սեղմած, Ասկան զաւակը միասին։ Մինչ պատմութիւնը կը վկայէ, Աստուած գիտէ որքան ճշուգթեամբ, որ Ենէաս յաղթողներուն հետ համաձայնելով՝ դաշինք մը կնքեց, այն պայմանով որ ազատ ըլլար իր ընդուններուն եւ զինակիցներուն հետ արտագաղթել, ի խնդիր նոր հայրենիքի մը։ Ասոր համար է որ Եգէական ծովին եւ Յոնիականին մէջ, բնութեան տարեց դէմ միայն պայքար ունեցաւ, մինչ Սիկիլիոյ կողմերը պարտաւորուեցաւ մարդոց դէմ մարտնչիւ։ Ինչ կերպով որ ըւլայ իրականութիւնը, խեղաթիւրիչ պատմութեան խօսքերէն աւելի մեզի սիրելի է գեղարուեստին ազնիւ վկայութիւնը, եւ յոյժ հաճելի հետեւիլ Վիրզիլուսի ազգաւոյք բնարեգութեան, որ վեհանձն կերպով, եւ թերեւս ներողամիտ ոգւով Ենէպով, ասը փախստական կը հանէ իր երկրէն, ասը փախստական կը հանէ յունատեաց եւ զշեղինոս կը ներկայացնէ յունատեաց մը, երբոր պիտի զգուշացնէ իր քեննեկալլայդ չար Յոյներուն գուաւած եզերքներուն չփազանց չմօտենալ։

Անդ ամենայն ուրեք բնակեալ Հէլէնք չարք
Եւ նարիկեան Լոկրեաց կանգնեալ կան պատ [ուարք]

გარაგუარჩხის ხელმოსახული აქვთ ისტორიული
ქადაგის ენაზე, ენაზე, ისტორიული აუკინ
და გარებული მიმართ ეს არ არის ენაზე, ენაზე,
ენაზე, ენაზე, ენაზე, ენაზე, ენაზე, ენაზე, ენაზე,

իրեն կը հետեւէին, նախ եւ առաջ լիւս պատմական դարձած ծանրաբթու Պալինուրը, որ Ալիկիլայէն դէպ ի Սոռէ տոյի ուղղութեամբ ճանապարհորդած տենին, խոր քունին մէջ, ծովը կ'իյնա աներեւոյթ, թողնելով իր արկածին յիշ աակը Լուկանեան երկրին մի հրուտ անին անունին մէջ:

Եւ հաւատարիմ (*fidus*) Աքատէս
Մնէսթէոսը, Սերգիստոսը, Կլոանթոսը 9

Հռոմէական պատմութեան մէջ ասոնց սերունդէն յիշատակուած կը գտնանք Սեմնիուս ռամկավար ընտանիքը : Սերկիոս ազնուական գերդաստանը, եւ Լուչիուս Կլուտինտիոսը, Հռոմի դէմ դաշնակցած բանակի մը հըամանատար, որ Սիլայի ձեռքով պարտուած, Նօլայի պատերազմին բաժարար կռուելով մեռաւ :

Ասոնք են խտալիա գաղթող տրովա-
ցիներուն նախահայրերը, որոնց սերունդը
Լատիոնի բնիկ ժողովուրդին հետ միա-
նալով ծնունդ պիտի տար Լատին Ազգին,
որուն կեզրոնատեղին պիտի ըլլար Ենէասի
դաստակերտ Լաւինիում քաղաքը, որմէ
վերջը Ասկանին կերտած Ալբանը, զոր
Հռոմ պիտի բնաջնջէր Մէցիոյ Ֆուֆէցիա
Ալբանի բռնակալին նենգ դաւադրութենէն
զայրացած, ինչպէս նոյն տիսուր վերջը
պիտի ունենար Վիրօգիլիոսի երգած Հռո-
թուշեանց քաջ Տուբնոս արքային Ալտէա
մայրաքաղաքը, ուր՝ ըստ հին աւանդու-
թեան՝ Ենէաս գիւցազնը թաղուեցաւ:

թէ ո՞ր ճամբով Ենէաս սկսաւ իր ար-
կածալից ողիսականը, այդ ալ պատմա-
կանապէս ճշղուած չէ։ Հաւանականու-
թիւնը այն է, որ հին Արգիկ քաղաքէն
մեկնեցաւ, իսկոյն անցաւ Եւրոպիոյ եզեր-
քը. ուրկից Թօրակիոյ ծովեզը քերելով,
Աթոս լեռնէն վերջը, Եգէականի կզինե-
րուն անցըերէն հասաւ Արտեմիդի եւ Ապո-
լոնի ծննդավայրը Դիլոս կղզին (Delus=—
Ճիλօս). զոր Պոսիդոն, ըստ առասպելին
պատմածին, իր հզօր եռաժանիին հարուա-
ծով ծովին յատակէն վեր հանած էր։

Ըստ մը զը ւ կառավարութիւն խնդրեցէք լզձեր արդ.
Ըստ ազգամայրքն խնդրեցէք լզձեր արդ.
Անդ ազգամայրքն շուրջ Ենեայ տիրեսցէ.
Որդի եւ թռոն եւ սերեալ ազգն ի նմանէ:

Արդին՝ Ասկանն էր, զոր Հռոմայեցիք
Julo=Յուլիոյ պիտի կոչեն։ Ասոր սե-
րունդէն պիտի ծագէր Յուլիան կայսերա-
կան ազգատոհմը, այն որ պիտի ինքնա-
կալէր։

Վիրագիլիոս այս առթիւ, իր առաջին
ներբողը կ'ընծայէ իր մեծանուն բարեկա-
մին եւ օգոստափառ պաշտպանին:

իսկ թոռը, Հոռմուլոսին ակնարկու-
թիւնն էր զոր պատմագիրները Ենէսամին
երկրորդ զաւակին հեռաւոր շառաւիդ կը
նկատեն: Նախամօր զալով, Դեկեան գու-
շակը կ'ակնարկէր Տըռվացւոց նախահօր,
Գարդանոսի ծննդավայրին, այսինքն մի-
ջին արեւմտեան Խտալիոյ, քանզի Գար-
դան՝ ազգաւ Ետրուրացի էր: Աւանդու-
թիւնը կը պատմէ որ Գարդան եւ Ասիոս
երկու եղբայրներ էին՝ մէկ մօրմէ ծնած:
Առաջինը, ինչ որ կը հասկցուի, զինուո-
րական պետի մը զաւակը, իսկ երկրորդը՝
Ասիոս, կրօնապետ Դիոսի մը որդին: Եր-
կուրին մէջ գերազահութեան վէճ մը կը

ծագի: Պարզան կը սպանեմ լր սկըսյւ, եւ կը հարկադրուի փախստական ապաւանիլ Տըովացւոց աշխարհը, որուն արքային գուստը կնութեան առնելով, Տըովայի թագաւորութիւնը կը հիմնէ, որ մօտաւորապէս 300 տարի տեւեց. Վերջին թագաւորն էր Պրիամոս, երբոր Անքիսէս իշխանն էր Խոա լերան շրջականերուն։ Սակայն ծերունի Անքիսէսը մոռցած ըլլալով իր նախահարց յիշատակները, սիստ մեկնութիւն մը կուտայ Դելեան պատգամին. Խրեն կը թուի որ հմայն կը ետէ կղզւոյն ակնարկած էր։ Հետեւաբար ջառմասիր խրախոյս առած կը մեկնին.

Եւ ուղեկիցք խրախոյս բարձեալ յորդորեն
Առ նախահարս՝ ի Կրետ դիմել մեզ անդրէն:

Ուր կը հասնին ելքոր ժանտախտը ա-
հաւոր կոտորած կը զորձէր այդ կղզւոյն
բնակչութեան։

Ահա ժանուարս աղիտարար գասնալոյն
Ապականեալ զեթեր, եւ ամ մահաբեր
Զիրան եւ զոռոնկ եւ զարմըտի փաղաղէր:

Տագնապալից այս կացութեան մէջ՝
Ենէասի նախոհարց բարի հոգիները Տրո-
վայէն միատեղ բերած թերափիներուն բեր-
նով կը խօսին.

Պատկերք սուրբ դիցու եւ փոխազան թիւափք
ՄԵՐ

Զորս ի Տրովայ բարձեալ ընդ իս բերէի.....
Լուսաճաճանչք երեւելով ի տեսլէան,

Ենէասին Դեւեան պատգամին ուղիղ
մեկնութիւնը կու տան։ Եւ Վիրզիլոս ներ-
կորդ առիթը կը քաղէ Օգոստոսին ներ-
բող մ'աւելի ընծայելու.

Աեք ի Տրովայն հրակիզմանէ գհետ քոյին
Եւ գհետ զինուցըդ քոց եկաք անդըստին.
Աեք հողմուռոյց ընդ ալիս քեւ նաւեցաք,
Բարձր ի յաստեղս եւ ըզթոռունս ամբարձեալ,
Ըզդաստակերտ քո կացուցուք ինքնակալ:

Եւ ընտանի թերափիները կը յայտնեն
Ենէասի որ Դելեան պատզամը կը ետէի
համար չէր զուբցած, այլ իտալիոյ, այն
աշխարհէն, զոր Յոյները Hesperia կամ
Vesperia կը կոչեն, որովհետեւ Արե-
գակը արդ կողմբ մարը կը մտնէր:

Ե վայր՝ զոր Յոյնք Երեկորնեայ յորջորջէն,
Երկիր նախնի, բերբի ի գուղձ, յաղթ ի զէն,
Ուր հնոտքեան երքեմն որեալըն բնակէր,
Զօրավարին այժմ յանուանէ ազգ կըրտսէր
Խտալիս, որպէս լըսէմք, կոչէ զայն.
Անդ է զաւառ մեր Բնիկ եւ տուն սեփական,
Անտի Գարդան ել եւ Յասի նախահայր,
Աւստի մերոյ գրոհիս լսկիզբն է եւ ծայր:

Ենէաս այս հրաշալի տեսիլքը կը հա-
ղորդէ Անգիսէսի, որուն յիշատակներ
աբթնալով,

Ե միտ առեալ զկրկնակ առաջըս տոհմին
Ըգնախաճարսն երկուս ծանեաւ ծէրունին:

Կւ Անքիսէս նմանապէս կը յիշէ
Պրիամոսի քրմանուշ աղջիկը կասա

Սակայն Վիրագիլիոս, ասկէ աւել
յայտնել չի առար ծերունացն, թէ արդե

Ապողոնին սէրը մերժող այդ խստավառ
Քրմանուշը, որ Հելլուրին կնոջ նման գերի
ինկած եւ անոր նման ձեռքէ ձեռք պիտի

Ալկուէր, նախ սըբապիղդ Այտահօս, յահա-
խրոխտ Ագամեմնոնէն, կասանդրան, կ'ը-
սեմ, աւելին չէր հաղորդած Անքիսին,
Տրովայի տխուր վախճանին նկատմամբ:
Եւ թէ ինչպէս Յասի նախահօր արեան
պատասխանատուութիւնը, եղբայրասպան
Դարդանոսին հինգերորդ սերունդին գըւ-
խուն պիտի ծանրանար, ջնջելով Տրովան,
եւ անոր զօրաւոր ծովապետութիւնը, եւ
Տրովացիները ցըռուելով վուարանդի:
Արեան վրէժ մը որ պիտի չմեղմանար,
եւ տիղափոխուելով Նախահարց ծննդա-
վայրին մէջ Ենէասէն սերած ազգութիւնը
պիտի պառակտէր, եղբայրասպան երկրոր-
ուճիրով մը, երրոր Հռոմուլոս իր Հռեմո-
եղբայրը սպաննեց, կուսակցական ոգին
զայրացնելով, բաժնելով ազգութիւնը միա-
պետականի եւ ոամկավարի միջեւ, եւ կայ-
սրութեան եւ հասարակապետութեան: Ե-
թրուտոսն է, այդ անգամ, որ դաշոյնը պի-
տի միսէ իր հօրը սիրտը: Սակայն Յո-
ւիոս կեսարի արեամբ կը վերջանայ նո-
յահարց ոճիրներուն արեան վրէժը.
իր մահով Ենէասի Յուլիոյ զաւակին համ-
տրուած պատգամը կը կատարուի:
Աստղիկ վերջապէս կը յաղթանակէր, Տե-
սէ ու սկսամօր՝ Հերային:

վացւոց անշաշտ ի՞ց և
Անքիսէս, գելեան գուշակին սխալ մեկ-
նութիւնը տուած լինելը խոստովանելով,
Տըրվացիներուն կը պատուիրէր մեկնիլ.
Հնազանդք Փեբեայ, գնասցուք պատգամս ուր
կուչէ:

Բարեպաշտ ծերունիին այս վերջին խօս-
երը բէն ոգեւորուած, Տրովական տորմիղը
առագաստները բացած, Կ'արշաւէ «յաղթ
ընդ ալիս»։ Ժանտախտին ճարակումէն
ճողովը լողներուն, սակայն, աւելի ահաւոր
փորձանք մը կը սպասէր, երբոր ինքզինք-
նին ծովին անսահմանութեան մէջ զգացին,
մեր երկինք, վարը ջուր։

Օչ եւս երկիր ուրեք ական դիպելով,
ու յուրց երկին, շուրջանակի ջուրց կոհակ:

Անդունղներու վրան առկաին, մահու
և հնագալու պահուն, կարծես կը սպա-

զերի Եւ կեսաց այդ ու պատմութեան Տէնամին, Հերակլիոսը Տէնամին, Հերակլիոսը

դիցամայրը, իր հին եւ անողոք քիչնախըն-
դրութիւնը վերսկսելու. եւ հալածական
վարելու Խլիոնին հըկիզումին վերջին բե-
կորներն ու մոխիրը:

Մըրիկ սաստիկ, հողմուռուցիկ, շանթել ամպրոպ, զիշեր եւ մութ խաւարչտին, բնուռթեան բոլոր տարրները, անծանօթուժէ մը յուզեալ, կը մոլեգնին անոնց դէմ, այնքան սաստկօրէն որ Պաղինուրն անգամ շուարած, այլեւս անկարող զեկավարելու, նաւերը իրենց կոյը բախտին կը թողու, աստանդական, ալէծուփ, երեք օր եւ երեք զիշեր շարունակ, մինչեւ որ՝

Է ՀՈՒՐՈՐԴՈՒՅՆ ապա աւուր տարակաց

Յայտնի երկիրն, եւ գան լերինք յերեւան.

Եւ ելանեն ծուխք ընդ երկինս ամբառնան :

լատին Քերթովը, յոյժ բնական եւ տպաւորիչ նկարագրած է բնութեան տարրերուն մոլեզնոտ յուզումը. ճշգրիտ պատկերը տալով Մատապան հրուանդանին ջուրերուն խորշակէն շարունակ հողմակով վիճակը. ուր ծովը երբեք խաղաղ օր մը է տեսած:

Նոյնքան ճարտար եւ գեղեցկահիւս
ճովկ կը փայլի Գերպ. Հիւրմիւզեանին
եղիչ զրիչը, յիշեցնել տալով ընթերցո-
ին, այդ վտանգաւոր ծովանցը, ուրկից
մանապէս պիտի անցնէր Ահծ Սեբաս-
տիացին, Ենէասին նման տարագիր, Ենքն
ու Երկնից կամբին հնագանդ.

լիոնի հրկիզումին տարաբախութ
եկորներուն նըման կ'երթար արտագաղթ .
նզն ալ իր հետ տարած էր սուրբ պատկերներ՝
զգային սէրն եւ հայ հոգին անձնըւէր,
ըծարծելու հայկական նոր ատրուչան
ապահէւէ նոր Մեսոպոտամիա՝ և Աղիան :

Հայ զրականութեան վերածնունդին այդ
ուականէն ի վեր հայութեան որբան
ժղեց հոսանքներ, միեւնոյն ճամբով, օտա-
ւթեան ընկլուզիչ Ովկեանին մէջ խո-
ամուխ յառաջացան, հեռացան՝ միծաւ
սսամբ անվերադարձ: Որովհետեւ՝ չէին
արած, իրենց հետ, կամ ճանապարհին
թացըին, բաւական պինդ չէին սեղմած
ենոց կրծին, հայրենիքի պաշտամունքին

սուրբ պատկերները, եւ հայկական թերափիները՝ հայրենի օճախին ազգային սէրը, զոր վիրզիլ իրեններուն ամուր պնդեց, որպէս զի երկար եւ հեռաւոր օտարութեան ապազգայնացնող վտանգէն զիրենք պահպանէր։ Վտանգ մը որ ոչ ենէասին եւ ոչ իրեններուն կրնար սպառնալ։ Սակայն պէտք է նաեւ զուրցել որ ընտանի թերափիներէն զատ, Լառնեղիոյ այդ որդիները, եւ նա մանաւանդ Անքիսի արդար զաւակը, պաշտպան ունէին երեք հզօր ասաւուածներ, Աստղիկն ու Ապողոնը, եւ մասնաւորապէս ծովերուն ինքնակալր, երկրադրսրդ Պոսիգոնը:

Արդարեւ բռնաշունչ այդ մրբիկին կը
յաջորդէ անհողմ խաղաղութիւն մը: Բաց
ի Ստրոփաղ կղզւոյն միջաղէպէն, որուն
առթիւ ժանտ կեղենով Արպեան, Տրովա-
ցւոց «զուժարկու անէծք կը կարդայ».
Մատապանի ջրերէն յետոյ ամէն ինչ բա-
րեյաջող կ'ընթանայ. եւ այսպէս Յոնիա-
կան կղզիները մի առ մի անցնելով, Տրո-
վեան տորմիղը կը համնի Պուտարոթի խոր-
շին մէջ, ճիշտ հոն ուրկից՝ այս անգամ,
վիրացիկան ծովապտոյտն սկսաւ:

Ենէաս՝ հազիւ ցամաք իջած, անալընկալ լուրը պիտի լսէր որ Քաւոնեան այդ երկրին կը թագաւորէր նոյն ինքն իր զենեկալը. Հեղինոս, Ապողոնի քահանան, որ Տրովայի պատերազմին օրով, խորակէտ գուշակի համբաւը շահած էր, եւ Հելէն բանակէն ալ մեծարուած:

Ենէասի զարմանըը պեռ աւելի մեծ կ'ըլ-
այ, երբոք կ'իմանայ որ Յուղօթիոնի
Եագուհին նոյն ինքն Հեկտորի այրի կինն
որ, իր քենին:

Ենէասի եւ Անդրոմաքէի հանդիպումը
ատ յուզիչ է։ Արտասուաթոր աշքերով՝
աժքախտ կինը Ենէասին պիտի պատմէ
որ զլիին հանդիպած փորձանքները. թէ
նչպէս, Պիտոսի ձեռքը գերի ինկած,
աշխ այդ «Վայրագ պատանելոյն» կին ծա-
ռայած էր եւ ինչ պարագայով Հեղինոսին
առ պազած։

Արքայական պատուասիրութեամբ եւ
մեծ խնջոյցներով՝ Ենէաս եւ իրենները կը
հիւրասիրուէն Հեղինոսէն, երեք օր, մին-
չեւ որ հիւսիսային քամին առաջաստներն
ուռեցնելով, իրենց կ'ազդարարէ մեկնելու
պատեհ առիթը:

Յուղիչ եւ նմանապէս հրաժեշտի ող-
ջոյնին տեսարանները. երբոր Անդրոմաքէ
Ասկանին կը նույիրէ իր ձեռքովը բանած
ոսկեթել գորգեր եւ փոխկեան բղամիդ
մը. եւ երբ Հեղինոս ողջերթ պիտի զուրցէ
Անցիսէսին, զոր այլ եւս տեսնելիք չու-
նէր, քանի որ ծերունին, Սիկիլիոյէն ան-
դին անցնելու բախտին չարժանացաւ, եւ
այդ կղզոյն մէջ թաղուած է Կ'ըսեն:
Տասնական

Ենէաս, Ստրոփաթ կղզւոյն եւրուս
յին անէծքէն մտազբաղ, մեկնելէն առաջ,
խորհուրդ կը հարցնէ Հեղինոսին.

Ո' տրովացի թարգմանըդ դից, որ պէսալէս
Ազգեցութեանցն Ապողոնի տեղեակդ ես,
Եռոտանոյն եւ աստեղաց Երկնից գէտ,
Եւ կլարենոյ գափնոյն գուշակ քաջադէտ.
աղէ', ասա՛, ժանտ կերենովին սպառնա-
ցած չարագուշակ պէտներէն պիտի յա-

զողի՞մ, զլուխս փրկած, ողջ եւ առողջ
կատիա հասնի:

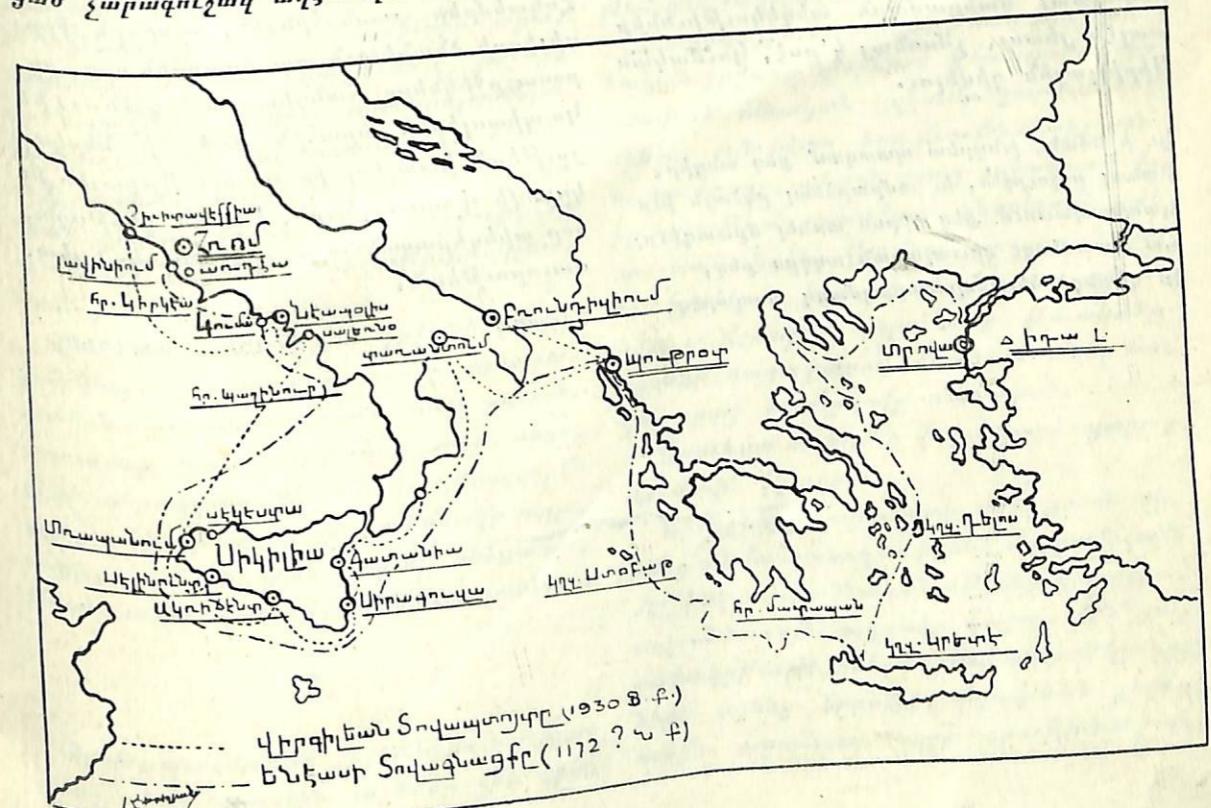
«Երինջս ի զո՞ն ըստ օլինի» մատուցանելէն յետոյ, Ապողոնի Քահանայն.

Եւ զժապաէնն ապա ի բաց վարսակալ,
ի սրբքազան գըլխոյ իւրմէ պարուբեալ,

Հանդիսաւոր կերպով մը, Ենէասին կը
սկսի խօսիլ, «Լանխապատում փոքր ի
շատէ» գալիք եղելութիւններուն «զկարգ
իրացն» սահմանելով եւ ընդհանուր գի-
ծերը տալով «երկայնուղի շրջանին» որ
կը մնար կատարելիք: Այլ ինչ որ կեն-
սականն էր, հմայն որոշակի Ենէասին կը
յայտնէ նոր հայրենիքին մէջ ապագա-
կերտելիք բաղաբեկն՝ նոր Տրովային բուժ-
վայրը, զոր բեզի պիտի նշանակուի, կ'ըս-
չեղինոս, եւ «սերտ ի մտի զայն կալ-
ջիր» իր ձագելուն կաթ տուող խոզի մ
նեռկայութենէն.

Բազմեալ յերկիր, սպիտակ խոճկորք առ ըստ
լուսանց,
Ան է տեղի գատուակերտին սահմանեալ,

Անդ հանգըստեան ի վաստակոց անշուշտ զայր՝

Վերգիլ ակնարկել ուզած է իլիոն Տրո-
վայի զինադրոշին, որ կաթնտու խոզ մ'էր:
Ահա ինչ որ ինձի ներեալ է, կը յարէ
Հեղինոս, քեզի յայտնել.

Գիտել ինչ այլ չներեն Պարկայք Հեղինեալ,
Եւ ոչ խօսել տայ թոյլ կրովսեանն ինձ Հերա:

Այս պաշտօնական յայտնութենէն վեր-
ջը, Հեղինոս մտերմօրէն յոյժ կարեւոր
խորհուրդներ կու տայ քեննեկալին. ինչ
որ ազգականի մը ներեալ էր, եւ Հեղի-
նոսի նման փորձ եւ պատուաւոր մարդու
մը պարտականութիւնը:

Կը զգուշացնէ յատկապէս իտալական մերձակայ եղերքէն հեռուէն նաւարկել.

Այլ դու փութա խոյս տուր ի բաց ի յերկրէս
Եւ յաւսոնեան ի մօտակայ ծովեզերց
Որ ի մերմէ թանան ծովէս, փախիր զերծ.
Անդ ամենայն ուրեք բնակեալ Հելլէնք չարք.
Եւ նարիկեան Լոկրեաց կանգնեալ կան պա-
[առաջար]

Եւ Պութբոտէն մինչեւ Նէապոլիս բուլորացած երկայնուղի ծովագնացքին վերաբերեալ մանրամասն տեղեկութիւններ տալէն յետոյ, չմոռնայ կ'ըսէ, կումական Այրիլլալին դիմելու.

Եւ ի նմանէ խնդրեա՛ պատգամ քեզ անգիր,
Բանալ ըզշուրթն, եւ ամբարձեալ ըզձայն իւր
կանխապատռմ քեզ զիրսն առնել մըտագիր:
Նա պատմեսցէ զիտալական ազգը քեզ,
Եւ գհանդերձեալ պատերազմացդ ասպարէզ,

Որ ինչ մընայ կրել քեզ արկածըս վըշտաց,
Եւ յորոց զերծ լիցի քեզ խոյս տալ ի բաց.
Եւ բարեպաշտ մնձարանաց քոց ի ճահ,
Քեզ ընկալլցի նա աջողակ ի դից ուհի:

Եւ պատկառելի քահանան իր վերջին հրաժեշտը տալով եւ յաջողութիւն մաղթելով իր քենեկալին.

Այսպահն ինչ քեզ ազգել կարեմ. Երթ դու օ՞ն,
Եւ զմեծն ամբարձ արդիամբ յիթեր զիլիոն:

Վիրզիլիոս, Ապողոնի խորածէտ գուշակին բերնով եւ դարերը կանխելով, տուած եղաւ իրեն ի պատիւ քսան դար վերջը կազմակերպուելիք ծովապտոյտին կանխապատռմ ուղղիերացըր = l' Itinerario della Crociera Virgiliana, "րյառաջապէս լոյս տեսած էր խոալ. Ակադեմիային խնամքով, եւ որուն պատճէնը Ենէականին Գ. երգին վերածումը հարկէ նկատել :

Եւ տարբեր կերպով ալ կարելի չէր։
Վասն զի եօթը տարուան մէջ կատարածը
Արքուիլէա նաեւ պարտաւոր էր տասնեւ-
հինգ օրուան մէջ լրացնել։ Որպէս զի
Հոկտեմբեր տասնըհինգին, այսինքն Վիր-
դիլիոսի ծնանելուն տարեղարձին օրը, ըզ-
ոսաշըջիկները հանդիսատես գտնուէին
կապիտոլիոնի սրահին մէջ, ի ներկա-
յութեան խտալիոյ խմասուն Արքային եւ
կորովի Վարչապետին, Լատին քերթողա-
նօր տիեզերատօնակ եւ պաշտօնական փա-
ռաւորութեան։

(ՀԱՊ) ՓՐՈՒԹ. ԼԵԽՈՆ ԿԻՒՐԵՂԵԱՆ

(ՀԱՍՏ) ՓՐՈՓ. ԼԵՒՈՆ ԿԻՒՐԵՂԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԻ ԿԱԶՄԱԿՈՐՈՒՄԸ

Երկրաբանական զանազան շրջանները
երկիրս կազմաւորող ու զայն աստիճա-
նաբար իր կատարելութեան գոգը նետող
դարամիջոցներն են, որոնց իրաքանչիւրը
իր տիեզերական բաժինը բերելով նա-
խորդին բերածին վրայ, բնութեան կու-
տան յաւիտենական զոյսւթեան չորս զար-
գացման կատարելութիւնը, չորրորդական
շրջանին՝ մարդուն երեւումը պահպաժ:

Միլիոնաւոր դարերու նախ անշունչ
ու յետոյ շնչաւոր գոյութեանց յաջորդող
նախամարդը զլուս գործոցն է Նախա-
խնամութեան արուեստին իր գերեսաւորե-
տարեան համար, որ անջատաբար ար-
տայայտուող արուեստի յայտնութիւննե-
րուն հաւաքական եսն է: Որոնց իւրա-
քանչիւրը ձեւի մէջ տարբեր իսկ առա-
քելութեան մէջ նոյն՝ մին միւսին արա-
մաբանական շարունակլութիւնն է, յաջոր-
դը նախորդին լիովին արտայայտուելու
համեմատական անկարողութենէն ծնած:

Արուեստը նախամարդուն ծնունդով
ծնած՝ ցեղերու հոգեկան ընդունակութիւնը
ու անոնց մտային տարողութիւնը կշռա-
ղատով տարբն է:

Հին, դեռ ազամական շրջանի ժողովուրդներու ոմանց քով շպարը զգեստաւորման անհրաժեշտութեան տեղը բռնած, արուեստի նախաքայլը կու տար գեղեցիկի գերակշռող ձկտումով։ Բնազգօրէն զգացուած պէտք մը որ ժամանակի ապաւողիչ շունչին տակ հոգւոյ սննդաբութեան անմիջականութիւնը պիտի դառնար։

Նախապատմական շրջաններուն ակրո-

յուկիր թէ երբ սկսան։ ոչ մէկ շօշափելի
փաստ կայ զանոնք ժամանակագրող։ Սա-
կայն Լապոննեան եղջերուներու շըջանէն
(չորսրդական շըջան) մնացած առոնց վազ-
քը ներկայացնող նախնական գծագրու-
թիւնները, քարի դարէն մնացած կենդա-
նիներու յառաջադիմութեան շեշտը կրող
գծագրութիւնները, կմախքներն են դարերը
որակող շըջաններու հետզհետէ եւ համե-
մատաքար աճող հոգեբանութեան։

Արդարեւ, մարդկային մտածելակերպի
եւ ըմբռնողութեան ձեւափոխումը՝ որ կու-
տակուող դարերու աստիճանանաբար աճումն
յեղաշրջեց՝ լեզուն միայն կրնայ նախորդը
յաջորդող նոր դարաշրջանը որակել։ Տա-
րիները անզօր են տիրող մտայնութիւնը
կամ աշխարհայեացը զէպ ի նոր տեսու-
թիւններ հակելով անոր իմաստը փոխելու։

Արդկային ճարտարութեան այս սալու
նական շըջանը դարերու թաւալումով էր
ստացած ձեւական յղկումը շարունակեց
մինչեւ այն կէտը, երբ բնութեան իշխան՝
նախամարդը, պէտքն զգաց շըջապատի եւ
իր գոյութեան պատճառ՝ աներեւոյթ ուժի
պաշտամունքն : Սա նոր արշալոյսներու
եւ հոգեկան նոր վայելքներու շըջանն
եղաւ : Ճշմարիտ արուեստի թուականը՝
կրօնը զաղափարով ծնած ու անոր հո-
գեպարար իորհրդով ուռճացած :

մը ունին իրարու։
կրօնցները արուեստի մէջ գտան զի-
րենց անմահացնող ու իրենց մայրամուտին
մէջ իսկ յաւիտենականութիւնը դիմագրա-
ւող մեծագոյն ազգակը (այսօր հին քա-
ղաքակը թուութիւններու անհետացած կրօնք-
ները իրենց երբեմնի զոյութեան շեշտը
ունին արուեստի արտադրութիւններուն